

SIVIILIKÄYTTÖÖN TARKOITETTUA MAAILMANLAAJUISTA
SATELLIITINAVIGOINTIJÄRJESTELMÄÄ (GNSS)
KOSKEVA EUROOPAN YHTEISÖN
JA SEN JÄSENVALTIOIDEN
SEKÄ MAROKON KUNINGASKUNNAN VÄLINEN
YHTEISTYÖSOPIMUS

EUROOPAN YHTEISÖ, jäljempänä 'yhteisö',

ja

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

TŠEKin TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

IRLANTI,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARIN TASAVALTA,

MALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen osapuolet, jäljempänä 'jäsenvaltiot',

sekä

MAROKON KUNINGASKUNTA, jäljempänä 'Marokko',

jäljempänä 'osapuolet', jotka

OTTAVAT HUOMIOON, että siviilikäyttöön tarkoitetun maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän (GNSS) kehittäminen on yhteisen edun mukaista,

PANEVAT MERKILLE GALILEOn merkityksen Euroopan ja Marokon navigointi- ja tietoinfrastruktuurille,

OTTAVAT HUOMIOON, että GNSS-sovelluksia kehitetään enenevässä määrin Marokossa, Euroopassa ja maailman muissa osissa,

HALUAVAT vahvistaa Marokon ja yhteisön välistä yhteistyötä ja ottavat huomioon Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Marokon kuningaskunnan välistä assosiointia koskevan Euro-Välimeri-sopimuksen¹, joka tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000, jäljempänä 'maaliskuun 2000 assosiaatiosopimus',

---

¹ EYVL L 70, 18.3.2000, s. 3.

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 ARTIKLA

Sopimuksen tarkoitus

Tämän sopimuksen tarkoituksena on edistää, helpottaa ja kehittää osapuolten välistä yhteistyötä, joka koskee Euroopan ja Marokon osallistumista siviilikäyttöön tarkoitettuun maailmanlaajuiseen satelliittinavigointijärjestelmään (GNSS).

2 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä sopimuksessa tarkoitetaan:

'tukijärjestelmillä' alueellisia tai paikallisia järjestelmiä, jollainen on esimerkiksi Euroopan geostationaarinen navigointilisäjärjestelmä (European Geostationary Navigation Overlay System, EGNOS). Ne tarjoavat satelliittivälitteisten navigointi- ja ajanmäärityssignaalien käyttäjille tietoja käytössä olevien pääjärjestelmien välittämien tietojen täydennykseksi sekä todellisiin tai näennäisetäisyyksiin perustuvia lisä-, korjaus- tai avustetietoja olemassa oleviin, näennäisetäisyyksiin perustuviin tietoihin. Näiden mekanismien avulla käyttäjille voidaan tarjota parempaa suorituskykyä, kuten parempaa tarkkuutta, saatavuutta, eheyttä ja luotettavuutta;

'GNSS:llä' maailmanlaajuista satelliittinavigointijärjestelmää (Global Navigation Satellite System), jolla tuotetaan signaaleja satelliittivälitteistä navigointia ja ajanmäärittystä varten;

'Galileolla' yhteisön ja sen jäsenvaltioiden suunnittelemaa ja kehittämää itsenäistä eurooppalaista maailmanlaajuista siviilisatelliittinavigointi- ja ajanmäärittysjärjestelmää. Se on siviilihallinnon alainen GNSS-palveluja tarjoava järjestelmä, jonka ylläpito voidaan siirtää yksityiselle osapuolelle. Galileolla on tarkoitus tarjota yhtä tai useampaa palvelua erilaisiin tarkoituksiin: avoimia ja kaupallisia palveluja, ihmishenkien turvaamiseen tarkoitettuja ja pelastuspalveluja sekä julkisesti säänneltyjä palveluja, joihin pääsy on rajoitettu valtuutetuille käyttäjille julkisella sektorilla.

'Galileon paikallisosilla' paikallisia järjestelmiä, jotka tarjoavat Galileon satelliittivälitteisten navigointi- ja ajanmäärittysignaalien käyttäjille tietoja käytössä olevan pääjärjestelmän välittämien tietojen täydennykseksi. Paikallisosia voidaan käyttää järjestelmän ominaisuuksien parantamiseen lentoasemien ja satamien ympäristössä sekä kaupunkiympäristössä ja muissa maantieteellisesti haasteellisissa ympäristöissä. Galileo tarjoaa yleismalleja paikallisosille;

'maailmanlaajuisen navigoinnin, paikannuksen ja ajanmäärittäksen laitteella' mitä tahansa siviilikäyttöön tarkoitettua loppukäyttäjän laitetta, joka on suunniteltu lähettämään, vastaanottamaan tai käsittelemään satelliittivälitteisiä navigointi- tai ajanmäärittysignaaleja palvelun tarjoamiseksi taikka toimimaan alueellisen tukijärjestelmän kanssa;

'sääntelytoimenpiteellä' mitä tahansa osapuolen lakia, asetusta, sääntöä, menettelyä, päätöstä, hallinnollista toimea tai vastaavaa toimea;

'yhteentoimivuudella' käyttäjätasolla tilannetta, jossa kaksijärjestelmä vastaanotin voi käyttää samanaikaisesti vähintään kahden järjestelmän signaaleja yhdessä saavuttaakseen vastaavan tai paremman suorituskyvyn kuin käytettäessä vain yhtä järjestelmää;

'teollis- ja tekijänoikeuksilla' Tukholmassa 14 päivänä heinäkuuta 1967 Maailman henkisen omaisuuden järjestön perustamisesta tehdyn yleissopimuksen 2 artiklan mukaisesti määriteltyä henkistä omaisuutta;

'vastuulla' luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön oikeudellista velvollisuutta korvata toiselle luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle aiheutunut vahinko erityisten oikeudellisten periaatteiden ja sääntöjen mukaisesti. Tämä velvollisuus voidaan määrätä sopimuksessa (sopimusvastuu) tai oikeusnormissa (sopimukseen perustumaton vastuu);

'kustannusten kattamisella' mekanismeja, joilla pyritään järjestelmän investointi- ja toimintakustannusten kattamiseen;

'salassa pidettävällä tiedolla' missä tahansa muodossa olevaa tietoa, jota on suojattava luvattomalta paljastamiselta, joka voisi vaihtelevassa määrin vahingoittaa osapuolten tai erityisesti yksittäisen jäsenvaltion keskeisiä etuja, kansallinen turvallisuus mukaan luettuna. Tiedon turvaluokituksen taso osoitetaan erityisellä merkinnällä. Osapuolet ovat turvaluokitelleet nämä tiedot sovellettavien säännösten ja lakien mukaisesti, ja näiden tietojen luottamuksellisuutta, koskemattomuutta ja saatavuutta on varjeltava;

'osapuolilla' yhteisöä tai jäsenvaltioita taikka yhteisöä ja sen jäsenvaltioita oman toimivaltuuksiensa rajoissa sekä Marokkoa;

'alueella' tai 'alueilla' Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden osalta aluetta, johon sovelletaan Euroopan yhteisön perustamissopimusta siinä määrättyjen edellytysten mukaisesti.

3 ARTIKLA

Yhteistyön periaatteet

Osapuolet sopivat noudattavansa seuraavia periaatteita tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa yhteistyötoimissa:

- 1) oikeuksien ja velvollisuuksien, mukaan luettuina rahoitusosuudet ja palkkiot, yleiseen tasapainoon perustuva molemminpuolinen hyöty;
- 2) kumppanuus Galileo-ohjelmassa niiden menettelyjen ja sääntöjen mukaisesti, jotka koskevat Galileon hallintoa;
- 3) vastavuoroiset mahdollisuudet osallistua yhteistyötoimiin Euroopan ja Marokon GNSS-siviilihankkeissa;
- 4) nopea tiedonvaihto yhteistyötoimiin mahdollisesti vaikuttavista seikoista;
- 5) asianmukainen teollis- ja tekijänoikeuksien suoja 8 artiklan 2 kohdan mukaisesti;

- 6) rajoittamaton satelliittinavigointipalvelujen käyttömahdollisuus osapuolten alueilla;
- 7) GNSS-laitteiden vapaa kauppaa osapuolten alueilla.

4 ARTIKLA

Yhteistyöalat

1. Satelliittinavigoinnin ja -ajanmäärityksen yhteistyöalat ovat seuraavat: tieteellinen tutkimus, teollinen valmistus, koulutus, sovellukset, palvelujen ja markkinoiden kehittäminen, kauppa, radiotaajuuskysymykset, toimintavarmuuskysymykset, standardointi ja sertifiointi sekä turvallisuus. Osapuolet voivat muuttaa tätä luetteloa 14 artiklassa määrätyn menettelyn mukaisesti tehtävällä päätöksellä.
2. Tähän sopimukseen ei sisälly osapuolten välinen yhteistyö jäljempänä 2.1–2.6 alakohdassa mainituilla aloilla. Jos osapuolet sopivat, että yhteistyön laajentamisesta näille aloille voidaan saada yhteisiä hyötyjä, niiden on neuvoteltava tästä ja tehtävä keskenään asianmukaiset sopimukset:
  - 2.1. Galileon arkaluonteiset teknologiat ja tuotteet, jotka kuuluvat Euroopan yhteisössä tai sen jäsenvaltioissa sovellettavien vienti- ja ydinsulkuvalvontaa koskevien sääntelytoimenpiteiden soveltamisalaan;
  - 2.2. salaustekniikat ja -tuotteet sekä pääasialliset tietoturvatuotteet ja -teknologiat (INFOSEC);

- 2.3. Galileon järjestelmätason turvallisuusarkkitehtuuri (avaruus-, maa- ja käyttäjäosiot);
- 2.4. Galileon maailmanlaajuisen osion turvallisuusominaisuudet;
- 2.5. säännellyt julkiset palvelut niiden määrittely-, kehitys-, toteutus-, testaus- ja arviointivaiheessa sekä operatiivisessa (hallinto ja käyttö) vaiheessa; sekä
- 2.6. satelliittinavigointia ja Galileoa koskevien salassa pidettävien tietojen vaihto.

3. Tämä sopimus ei vaikuta maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän (GNSS) Euroopan valvontaviranomaisen perustamista ja sen institutionaalista rakennetta koskevan yhteisön säännösten soveltamiseen. Tämä sopimus ei myöskään vaikuta sovellettaviin sääntelytoimenpiteisiin, joilla pannaan täytäntöön ydinsulkuvelvoitteita ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskevat säännöt eikä teknologian aineettoman viennin turvallisuutta ja valvontaa koskeviin kansallisiin toimenpiteisiin.

5 ARTIKLA

Yhteistyömuodot

1. Osapuolet edistävät sovellettavien sääntelytoimenpiteittensä mukaisesti ja kaikin mahdollisin keinoin tähän sopimukseen perustuvaa yhteistyötä tarjotakseen tasavertaiset mahdollisuudet osallistua toistensa toimiin 4 artiklassa luetelluilla aloilla.

2. Osapuolet sopivat tekevänsä 6–13 artiklassa mainittua yhteistyötä.

6 ARTIKLA

Radiotaajuudet

1. Osapuolet sopivat jatkavansa yhteistyötä ja vastavuoroista tukea radiotaajuuksiasioissa Kansainvälisessä teleliitossa (UIT) saavutettujen tulosten pohjalta.
2. Tässä yhteydessä osapuolet edistävät riittävien radiotaajuuksien osoittamista Galileolle, jotta voidaan varmistaa Galileo-palvelujen saatavuus käyttäjille maailmanlaajuisesti sekä erityisesti Marokossa ja yhteisössä.
3. Lisäksi osapuolet pitävät tärkeänä suojata radionavigointitaajuudet katkoksilta ja häiriöiltä. Tätä varten ne yksilöivät häiriöiden lähteitä ja etsivät molemminpuolisesti hyväksyttäviä ratkaisuja häiriöiden torjumiseksi.
4. Tällä sopimuksella ei millään tavoin poiketa alalla sovellettavista Kansainvälisen teleliiton säännöistä, kuten sen radio-ohjesäännöstä.

7 ARTIKLA

Tieteellinen tutkimus

Osapuolet edistävät tutkimusta koskevaa yhteistyötä GNSS:n alalla Euroopan ja Marokon tutkimusohjelmien, erityisesti Euroopan yhteisön tutkimuksen ja teknologian kehittämisen puiteohjelman sekä Euroopan avaruusjärjestön tutkimusohjelmien ja marokkolaisten organisaatioiden kehittämien ohjelmien avulla.

Yhteisten tutkimustoimien olisi edistettävä siviilikäyttöön tarkoitetun GNSS:n jatkokehityksen suunnittelua. Osapuolet sopivat, että ne määrittelevät asianmukaiset mekanismit tuloksellisen yhteydenpidon ja toimivan tutkimusohjelmiin osallistumisen varmistamiseksi.

8 ARTIKLA

Yhteistyö teollisuuden alalla

1. Osapuolet edistävät ja tukevat toistensa yritysten välistä yhteistyötä muun muassa yhteisyrityksin sekä edistämällä marokkolaisten yritysten osallistumista eurooppalaisiin toimialajärjestöihin ja eurooppalaisten yritysten osallistumista marokkolaisiin toimialajärjestöihin, jolloin tavoitteena on Galileo-järjestelmän luominen sekä Galileo-sovellusten ja -palvelujen käytön ja kehittämisen edistäminen.

2. Yritysten välisen yhteistyön helpottamiseksi osapuolet myöntävät ja turvaavat teollis- ja tekijänoikeuksille sekä kaupallisille oikeuksille tiukimpien kansainvälisten normien mukaisesti riittävän ja tosiasiallisen suojan Galileon/EGNOSin kehittämisen ja toiminnan kannalta merkityksellisillä aloilla, mihin luetaan kuuluvaksi myös tällaisten normien noudattamisen tehokas valvonta.
3. Marokosta tapahtuvalle varta vasten Galileo-ohjelmassa kehitettyjen tai siinä rahoitettujen arkaluonteisten tuotteiden, aineistojen tai teknologian vienti kolmansiin maihin, edellyttää ennakkoon saatua lupaa toimivaltaiselta Galileo-turvallisuusviranomaiselta, jos tämä viranomainen on suositellut, että tällaisten tuotteiden tai aineistojen viennille vaaditaan sovellettavien sääntelytoimenpiteiden mukaisesti vientilupa. Kussakin 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettussa sopimuksessa on samoin määrättävä Marokkoa varten asianmukaisesta mekanismista, jonka avulla voidaan suositella, että tiettyjen tuotteiden tai aineistojen vienti Marokosta on luvanvaraista.
4. Sopimuksen tavoitteiden tukemiseksi osapuolet edistävät tiiviimpiä yhteyksiä Marokon toimivaltaisten organisaatioiden ja Euroopan avaruusjärjestön välillä.

9 ARTIKLA

Kauppan ja markkinoiden kehittäminen

1. Osapuolet edistävät satelliittinavigoinnin infrastruktuuriin, laitteisiin, Galileon paikallisiin ja sovelluksiin kohdistuvaa kauppaa ja investointeja Euroopan unionissa ja Marokossa.

2. Tätä varten osapuolet lisäävät yleisön tietoisuutta Galileo-satelliittinavigointitoiminnasta, yksilöivät GNSS-sovellusten kasvua mahdollisesti haittaavia esteitä ja edistävät tätä kasvua asianmukaisin toimenpitein.
3. Määritelläkseen käyttäjien tarpeet ja vastatakseen niihin yhteisö ja Marokko tutkivat mahdollisuuksia perustaa yhteinen GNSS-käyttäjäfoorumi.
4. Tämä sopimus ei vaikuta Maailman kauppajärjestöstä johtuviin osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

10 ARTIKLA

Standardit, sertifiointi ja sääntelytoimenpiteet

1. Osapuolet pitävät tärkeänä sovittaa yhteen kantojaan siellä, missä suoritetaan maailmanlaajuisia satelliittinavigointipalveluja koskevaa kansainvälistä standardointia ja sertifiointia. Osapuolet tukevat yhdessä Galileo-standardien kehittämistä ja edistävät niiden soveltamista maailmanlaajuisesti edellyttäen niiden yhteentoimivuutta muiden GNSS-järjestelmien kanssa.

Eräänä yhteensovittamisen tavoitteena on edistää Galileo-palvelujen laajaa ja innovatiivista käyttöä edistämällä maailmanlaajuisten navigointi- ja ajanmääritysstandardien omaksumista erilaisia tarkoituksia varten, joita ovat avoimet, kaupalliset ja ihmishengen turvallisuutta palvelevat palvelut. Osapuolet sopivat luovansa suotuisat olosuhteet Galileo-sovellusten kehittämiseksi.

2. Osapuolet tekevät tästä syystä tämän sopimuksen tavoitteiden edistämiseksi ja toteuttamiseksi tarvittaessa yhteistyötä kaikissa GNSS:ään liittyvissä kysymyksissä ja varsinkin niissä, joita käsitellään Kansainvälisessä siviili-ilmailujärjestössä, Kansainvälisessä merenkulkujärjestössä ja Kansainvälisessä teleliitossa.
3. Kahdenvälisellä tasolla osapuolet varmistavat, että GNSS:n teknisiin standardeihin, sertifiointiin sekä lupavaatimuksiin ja -menettelyihin liittyvät toimenpiteet eivät muodosta tarpeettomia kaupan esteitä. Kansallisten vaatimusten on perustuttava avoimiin, objektiivisiin, syrjimättömiin ja ennalta vahvistettuihin perusteisiin.
4. Osapuolet hyväksyvät sääntelytoimet, jotka mahdollistavat Galileon täysimääräisen käytön erityisesti vastaanotinten sekä maan pinnalla ja avaruudessa olevien osien osalta osapuolten lainkäyttövaltaan kuuluvilla alueilla

11 ARTIKLA

Maailmanlaajuisten ja alueellisten maan pinnalle sijoitettavien GNSS-tukijärjestelmien kehittäminen

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä määritelläkseen ja toteuttaakseen sellaiset maan pinnalle sijoitettavat järjestelmäarkkitehtuurit, jotka takaavat mahdollisimman hyvin Galileon toimintavarmuuden ja Galileo-palvelujen jatkuvuuden.

2. Tätä varten osapuolet tekevät alueellisella tasolla yhteistyötä toteuttaakseen ja rakentaakseen EGNOS-järjestelmään perustuvan maan pinnalle sijoitettavan tukijärjestelmän Marokkoon. Tämän alueellisen järjestelmän tarkoituksena on tarjota Galileo-järjestelmän maailmanlaajuisesti tarjoamien palvelujen lisäksi palveluja, jotka tukevat alueellista toimintavarmuutta.
3. Paikallisella tasolla osapuolet helpottavat Galileon paikallisosien kehittämistä.

12 ARTIKLA

Turvallisuus

1. Osapuolet korostavat tarvetta suojata maailmanlaajuiset siviilisatelliittinavigointijärjestelmät väärinkäytöltä, häiriöiltä, katkoksilta ja ilkevallalta.
2. Osapuolet toteavat, että Galileo-järjestelmän ja -palvelujen turvallisuuteen tähtäävä yhteistyö on tärkeä yhteinen tavoite. Osapuolet nimeävät sen vuoksi viranomaisen, joka vastaa GNSS:n turvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä ja toimii neuvottelukanaavana. Tätä kanavaa käytetään GNSS-palvelujen keskeytymättömän toiminnan suojelemiseksi.
3. Osapuolet toteuttavat kaikki toteutettavissa olevat toimenpiteet varmistaakseen satelliittinavigointipalvelujen ja niihin liittyvän infrastruktuurin keskeytymättömän toiminnan ja turvallisuuden lainkäyttövaltaansa kuuluvilla alueilla. Osapuolet eivät käytä Galileo-signaalien kanssa päällekkäisiä signaaleja, ellei asiasta sovita etukäteen osapuolten kesken.

4. Edellä 4 artiklan 2.6 alakohdassa tarkoitettu salassa pidettävien tietojen vaihto edellyttää, että osapuolten kesken on tehty turvallisuussopimus. Osapuolten toimivaltaiset turvallisuusviranomaiset määrittelevät sen sisältämät periaatteet, menettelyt ja soveltamisalan.

13 ARTIKLA

Vastuu ja kustannusten kattaminen

Osapuolet tekevät tarvittaessa yhteistyötä määritelläkseen ja toteuttaakseen vastuujärjestelmän ja kustannusten kattamista koskevat järjestelyt, jotta voidaan helpottaa GNSS-palvelujen tarjoamista siviilitarkoituksiin.

14 ARTIKLA

Yhteistyömekanismi

1. Tähän sopimukseen perustuvan yhteistoiminnan yhteensovittamisesta ja tukemisesta vastaa Marokon puolesta Marokon kuningaskunnan hallitus sekä yhteisön ja sen jäsenvaltioiden puolesta Euroopan komissio.
2. Edellä 1 artiklassa määritellyn tarkoituksen mukaisesti osapuolet määrittelevät maaliskuun 2000 assosiaatiosopimuksen puitteissa vahvistetut yhteistyömekanismit tämän sopimuksen hallinnoimiseksi.

3. Osapuolet sopivat, että Marokko voi osallistua maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän (GNSS) Euroopan valvontaviranomaisen toimintaan siihen sovellettavien oikeuksien ja menettelyjen mukaisesti.

15 ARTIKLA

Rahoitus

1. Sen rahoituksen määrästä ja järjestelyistä, joka koskee Marokon osallistumista Galileo-ohjelmaan GNSS:n Euroopan valvontaviranomaisen kautta, tehdään erillinen sopimus asiaan sovellettavassa yhteisön lainsäädännössä vahvistettujen institutionaalisten järjestelyjen mukaisesti.
2. Tähän sopimukseen pohjautuvissa osapuolten yhteistyötä koskevissa erityisjärjestelyissä sovelletaan tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääoman vapaata liikkuvuutta maaliskuun 2000 assosiaatiosopimuksen mukaisesti.
3. Mikäli johonkin osapuolen yhteistyöjärjestelyyn sisältyy mahdollisuus myöntää toisen osapuolen osallistujille varoja laitteistohankintoihin, osapuolten on varmistettava, ettei **veroja ja tullimaksuja** peritä, kun osapuoli siirtää näitä laitteistoja toisen osapuolen osallistujille osapuolten alueella sovellettavien lakien ja asetusten mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta 2 kohdan soveltamista.

16 ARTIKLA

Tiedonvaihto

1. Osapuolet vahvistavat hallinnolliset määräykset ja nimeävät yhteydenpidon kannalta välttämättömät yhteyspisteet tämän sopimuksen määräysten tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.
2. Osapuolet edistävät myös satelliittinavigointiin liittyvää muuta tiedonvaihtoa osapuolten instituutioiden ja yritysten välillä.

17 ARTIKLA

Neuvottelut ja erimielisyyksien ratkaiseminen

1. Osapuolet neuvottelevat viipymättä kumman tahansa osapuolen pyynnöstä kysymyksistä, jotka koskevat tämän sopimuksen tulkintaa tai täytäntöönpanoa. Tämän sopimuksen tulkintaa tai täytäntöönpanoa koskevat mahdolliset erimielisyydet ratkaistaan osapuolten välisillä neuvotteluilla.
2. Mikäli ratkaisuun ei päästä, osapuolet soveltavat maaliskuun 2000 assosiaatiosopimuksen 86 artiklassa vahvistettua riitojenratkaisumenettelyä.
3. Tämän artiklan 1 ja 2 kohta ei rajoita osapuolten mahdollisuutta ratkaista erimielisyys Maailman kauppajärjestön sopimuksessa määrätyn menettelyn mukaisesti.

18 ARTIKLA

Voimaantulo ja irtisanominen

1. Tämä sopimus tulee voimaan sitä kuukautta seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen, että sopimuksen voimaan saattamisen edellyttämät sisäiset menettelyt on saatettu päätökseen. Ilmoitukset toimitetaan Euroopan unionin neuvostolle, joka toimii tämän sopimuksen tallettajana.
2. Tämä sopimus voidaan sanoa irti milloin tahansa ilmoittamalla tästä kirjallisesti vuotta aiemmin.
3. Ellei toisin määrätä, tämän sopimuksen voimassaolon irtisanominen ei vaikuta sopimuksen puitteissa syntyneiden järjestelyjen tai oikeuksien ja -velvollisuuksien voimassaoloon.
4. Tätä sopimusta voidaan muuttaa osapuolten kirjallisella sopimuksella. Mahdolliset muutokset tulevat voimaan sitä kuukautta seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona osapuolet ovat ilmoittaneet diplomaattinootteja käyttäen toisilleen, että muutosten voimaan saattamisen edellyttämät sisäiset menettelyt on saatettu päätökseen.
5. Tämä sopimus on voimassa viisi vuotta sen voimaantulosta. Sen jälkeen sen voimassaolo jatkuu ilman eri toimenpiteitä viisi vuotta kerrallaan, jollei jompikumpi osapuolista ilmoita toiselle kirjallisesti vähintään kolme kuukautta ennen meneillään olevan viisivuotiskauden päättymistä aikomuksestaan olla jatkamatta sopimuksen voimassaoloa.

Tämä sopimus on laadittu kahtena kappaleena englannin, espanjan, hollannin, italian, kreikan, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin, viron ja arabian kielellä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.